

תרבות וספרות

הארץ, יום ששי, כ"ב בכסלו תשע"ו, 4.12.15

תגובות

של פרגמנטים מהגניזה גויטיין הצליח לשחזר ציוויליזציה נכחדת, בדיוק כמו שגינת עשה לעידו ולעינים.

יוסף סאקס

הדי גויטיין ב"עידו ועינים"

במאמרה של שרה בן-ראובן, "אתה רוצה לראות את עגנון בטלוויזיה?" ("תרבות וספ"רות", 20.11), קראנו על פרשת ידוהת ארוכת שנים בין עגנון והחוקר ש"ד גויטיין. בן-ראובן מציינת שעגנון בירך את חברו גויטיין עם צאת ספרו "עיונים במקרא", שבין היתר עוסק בנשים כיוצרות סוגי ספרות במקרא. במחקר את-נוגדפי על קהילות יהדות תימן הבחין גויטיין בצליל (קרנציה מוסיקלית) נשי של משוררות, ובעקבות עבודתו על יהדות תימן מצא הקבלות נשיות תנ"כיות במגילת שיר השירים והציע את התיוה שמגילה זו נכתבה על ידי נשי חצר.

ייתכן שעגנון הטמין מקצת משהו של חברו ש"ד גויטיין והמפעל המחקרי שלו בדמותו של ר"ד גינת, גיכוד סיפורו האניגמטי "עידו ועינים": "ברם על דבר זה אני תמיה. כל חוקרי עינים אומרים שאלוהיה של עינים וכמריהם גבריים היו, והיאך לא הרגישו שמתוך ההימנונים אנו שומעים כנועם שיח שירת אשה". קשר נוסף בין הדמות הספרותית גינת לש"ד גויטיין, שהקדיש את חייו לפענוח טקסטים מגניזות קהיר, אפשר למצוא בתיאור הבא מתוך "עידו ועינים" שבו גינת מביט ב"עלים" (כלומר קטעי גניזה): "השק"פתי על העלים כשעה קטנה... חזרתי והבטתי ולא ראיתי בעלים אלה ולא כלום, מלבד מיני קוים משונים וצורות משונות, שאם רוצים יכולים לראות בהם כמין אותיות של כתב סתרים". ואמנם, תוך כדי קריאה בכתב סתרים

"קולה של שירת קדומים" – הדים של גויטיין בסיפור עגנוני

מאת יוסף סאקס

"מיום שקראתי בהימנונים העינמיים שומע הייתי אותו ההד," אומר המספר בסיפור האניגמאטי והקלסי של ש"י עגנון, "עידו ועינם". "זה הד קולה של שירת קדומים שראשית ראשיתה של ההיסטוריה היא יורשת יורשי יורשיו." ההד המיסטי נשמע בהמנונים שהם פרי מחקרו של הד"ר גינת – חוקר לשון שהחיה את שפת עידו ופענח את דיקדוקה וגילה את ההמנונים הנכחדים של שפת עינם – "החוליה הנעלמת שבשלשלת הדורות, שמקשרת את ראשית ההיסטוריה בדורות שקדמו לה."

במאמרה של שרה בן-ראובן, "[אתה רוצה לראות את עגנון בטלוויזיה?](#)" (תרבות וספרות, 20.11.15), קראנו על פרשת ידיות ארוכת שנים בין הסופר חתן פרס נובל, והחוקר ש"ד גויטיין. בן-ראובן מציינת שעגנון בירך את חברו גויטיין עם צאת לאור של ספרו "עיונים במקרא" שבין היתר עוסק בנשים כיוצרות סוגי ספרות במקרא. במחקר אתנוגראפי על קהילות יהדות תימן, הבחין בצליל (קדנציה מוסיקלית) נשי של משוררות, ובעקבות עבודתו על יהדות תימן, מצא הקבלות נשיות תנ"כיות במגילת שיר השירים, והציעה גויטיין את התזה שמגילה זו נכתבה על ידי נשים, "בנות נדיב" (ע"פ שה"ש ז, ב), בחצר המלכותי של שלמה המלך, המחבר ה"רשמי" של שיר השירים. (המעוניין במערכת הקשרים בין גויטיין ועגנון ובין שיר השירים ו"עידו ועינם" יכול לקרוא בספר החדש והמעניין של אילנה פרדס, "אוהבים מוכי ירח: עגנון ושיר השירים בצרבות הישראלית").

ייתכן ועגנון הטמין מקצת משהו של חברו ש"ד גויטיין ומפעל המחקרי שלו בדמותו של ד"ר גינת: "ברם על דבר זה אני תמיה. כל חוקרי עינם אומרים שאלוהיה של עינם וכמריהם גבריים היו, והיאך לא הרגישו שמתוך ההימנונים אנו שומעים כנועם שיח שירת אשה" (עידו ועינם, מתוך: עד הנה, עמ' 345). בקשירת קשר בין השיטין, בין הדמות הספרותית גינת והחוקר האמיתי, עגנון אפילו "ניבא" את המשך קריירה האקדמית של גויטיין בארה"ב, ששנים מעטות לאחר פרסום רעיונותיו הראשונות שלו על שיר השירים ופרסומו של סיפורו של עגנון, הקדיש את חייו לפענוח טקסטים מגניזת קהיר. כמו ד"ר גינת שהמציא מחדש שפה ושירים שנעלמו תוך כדי איסוף ועיון ב"עלים" (קרי, קטעי גניזה): "השקפתי על העלים כשעה קטנה... חזרתי והבטתי ולא ראיתי בעלים אלה ולא כלום, מלבד מיני קוים משונים וצורות משונות, שאם רוצים יכולים לראות בהם כמין אותיות של כתב סתרים" (עמ' 349). תוך כדי קריאה בכתב סתרים של פרגמנטים מהגניזה, גויטיין הצליח לשחזר ציביליזציה נכחדת, בדיוק כמו שגינת עשה לעידו ולעינם.

כדאי לא להגזים. לא כל רמוז רומז להקבלה שלימה. גינת הוא דמות טראגית שמוצא את מותו בנפילה מעל גג בית (וזה גם קשור למשוררת, אבל לסיפור השלם והלא פשוט צריך לקרוא את "עידו ועינם" כולו). גויטיין מאידך זכה לתהילה שהמספר העגנוני שופך על גינת: "שמיום שקראתי בהימנונים העינמיים שומע הייתי אותו ההד, זה הד קולה של שירת קדומים שראשית ראשיתה של ההיסטוריה היא יורשת יורשי יורשיו."

הכותב הוא מנהל המייסד של עמותת עתיד לחינוך בירושלים, ומרצה בבית עגנון.